

ORBÁN SÁNDOR*

**BARNAHÁTÚ ZSEMLEGOMBA (*SCUTIGER OREGONENSIS* MURRILL 1912, *POLYPORALES*, *ALBATRELLACEAE*) VÉDETT GOMBAFAJ
A BÜKK HEGYSÉGBEN**

Abstract

Goat's foot polypore (*Scutiger oregonensis* Murrill 1912, *Polyporales*, *Albatrellaceae*), protected macrofungi species is new to the Bükk Mountains and to the Bükk National Park.

Bevezetés

Ugyanebben kötetben a 2005-ben indult OTKA (száma: TO48736) kutatásai során gyűjtött nagygomba fajokat ismertetjük (Sántha–Orbán 2007), melyben több a Bükk hegységre új gombafaj is helyet kapott. Az elmúlt év igen gyenge gombatermést hozott, ezért csak néhány alkalommal sikerült gombafajokat feljegyezni. Az idén a nyár a Bükkben igen száraz volt, így róka-gomba és vargánya szezon a dél-nyugati Bükkben igen gyenge volt, viszont a csapadékos ősz sok gombafajnak kedvezett. Kutatásainkat továbbra is a szilikátos és agyagpalás közötti területeken végezzük, ahol erősen savanyú talajok és főként *Luzulo-Quercetum* és *Luzulo-Fagetum* társulások vannak. Egy ilyen terepbejárás során Rapi Sándor kolléga több gombafajt is behozott a kutatási területről, s ezek között bukkantunk rá a védett gombafajra, melyből több tucat példányt látott a helyszínen. A szerző meghatározta az érdekesnek vélt gombafajt és megállapította, hogy a hazánkban ritka, védett, eddig a Bükkből még nem ismert gombafaj került elő. A gombafajról fekete-fehér kép készült, melyet szintén bemutatunk (lásd A, B fotó). A frissen gyűjtött gomba nagyon egyezett azzal a fényképpel, melyet Siller és munkatársai (2006) közöltek a Védett nagygombafajok Magyarországon című dolgozatukban.

* Eszterházy Károly Főiskola Növénytani Tanszék, H-3300 Eger, Leányka u. 6. E-mail: orban@ektf.hu

A barnahátú zsemlegomba taxonómiája és leírása

A *Scutiger oregonensis* Murrill a *Polyporales* rendbe tartozik és ez a termőrétegén jól megfigyelhető, ezen belül pedig az *Albatrellaceae* családba. A több mint tíz szinonim neve közül gyakrabban használatos a *Scutiger pes-caprae* (Persoon) Bondartsev et Singer, illetve *Albatrellus pes-caprae* (Pers.) Pouzar. Magyar neve barnahátú zsemlegomba és a zsemlegomba-félékhez tartozik a taplógombákon belül.

A Bükkből gyűjtött példány a finoman pikkelyes hátú és feketésbarna színű változathoz tartozik (A. fotó), a kalap szabálytalan kagyló alakú. A termőréteg szabálytalanul likacsos szerkezetű (B. fotó), tönkre lefutó, világos krémszínű. Tönkje rövid, oldalt álló, töve felé vastagodó, sárgás színű. Spórája méretben és alakban megfelel az M. Svrček – B. Vančura (1987) könyvében, a 284. lapon rajzolt ábrával. A kis csúccsal rendelkező ovális alakú spórában nagyméretű olajtest található.

Hazai élőhelyére jellemző, hogy savanyú talajú lomberdőkben egyesével vagy kis csoportokban terem, elsősorban mészkerülő bükkösökből ismert, de *Luzulo-Quercetum subcarp. fagetosum* társulásból is van adata (Siller et al. 2006).

A Siller et al. 2006 cikkben közölt képeken látszik, hogy a gomba gyakran társul *Leucobryum glaucum* erősen savanyú talajt kedvelő mohával. A gyűjtési hely közelében is van *Leucobryum* dominálta termőhely, ahol a *L. juniperinum* a tömeges faj.

Világelterjedésében jellemző, hogy Ausztráliában, Kelet-Ázsiában és Észak-Amerikában elterjedt, Dél- és Közép-Európában elterjedt, észak felé Németországig, Lengyelországig, Hollandiáig, Dániáig húzódik fel. Az Alpokban és a Pireneusokban gyakori és 1100 m föl is hatol, de Európa atlantikus, valamint északi és keleti vidékeiről hiányzik (Vö. Siller et al. 2006).

Magyarországon a Vend-vidék, Soproni-hg., Bakony, Mátra, Zempléni-hg., Visegrádi-hg., Mecsek, Börzsöny területéről származnak adatok.

Vörös listás védett hazai faj, természetvédelmi értéke 10 000 Ft. A Bükk hegységben új!

Bükk hegységi adata: *Scutiger oregonensis* Murrill

Heves-megye. Felsőtárkány, Csákpilis É-i lejtője, a Hotel Táltos fölötti idős tölgyes (*Luzulo-Quercetum*, 1-2 bükkel) erősen savanyú talajon. Leg.: Rapi Sándor 2007. szept. 25. det.: Orbán Sándor

Scutigera oregonensis Murrill gomba felülnézeti (A) és termőréteg felőli képe (B).
(Készítette a szerző a Felsőtárkányban gyűjtött példány alapján)

A gomba fiatalon ehető, de a felsőtárkányi gombagyűjtők ezt a tulajdonságát nem ismerik. Emiatt tehát az adott területen nem veszélyeztetett. Viszont az Egri és Felsőtárkányi Erdészet területén egyre több véghasználati erdőirtás történik a savanyú talajú ún. gyenge hozamú erdők területén (Toldi-kút, Vöröskövölgy, Völgyfőház, Bükkzsérc, Csipkéstető, Zsérci Nagy Dél, stb.), mivel az itt termő fa csak fűtésre alkalmas, ezért a savanyú talajú erdők veszélyeztetetteké váltak, és ezzel a bennük növekvő gomba együttesek is. Az ilyen típusú művelésekben nem kéri ki a szakemberek véleményét, ezzel nagy károkat okozhatnak, főképpen a virágtalan növényzetben és a gomba termőhelyekben. Kriptogám vizsgálataink célja ezen veszélyeknek az ismertetése a Bükki Nemzeti Parkkal és a helyi Erdészettel.

IRODALOM

- Sántha, T. – Orbán S. (2007): Nagygombák a Bükk hegységből. Acta Acad. Paed. Agriesi Nov. ser. Sect. Biologia.
- Siller I. – Dima B. – Albert L. – Vasas G. – Fodor L. – Pál-Fám F. – Bratek Z. – Zagyva I. (2006): Védett nagygombafajok Magyarországon. Mikológiai Közlemények, Clusiana 45(1-3):3–158.
- Svrček, M. – Vančura B. (1987): Houby. ARTIA kiadó, Martin, p. 1–307.